

MAKTAB PSIXOLOGI VA O'QUVCHILAR O'RTASIDAGI MULOQOT
KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Saparova Kuralay Saburovna

Qorakalpog'iston Respublikasi To'rtko'l tumani

45-son maktab psixologi

Annotatsiya: *Zamonaviy jamiyatda muloqot madaniyati turli xil omillar ta'sirida olingan, mustahkamlangan va rivojlanadigan murakkab individual ta'lim sifatida ko'rib chiqilishi kerak: sub'ektiv (iroda, temperament, idrok etish xususiyatlari va boshqalar), ob'ektiv (atrof-muhit sharoitlari, shaxsning shaxsiyati, o'qituvchi, o'qitishning mazmuni, shakllari va usullari); turli yondashuvlar va tarkibiy qismlarning birligini ifodalovchi, u talabaning umumiy qadriyat sifatida muloqot madaniyatining zarurati va ahamiyatini anglash darajasi, jarayon va uning natijalari bilan, samarali o'zaro ta'sirning asosiy ko'nikmalarini egallash darajasi, muloqotni aks ettirish texnikasi samarali muloqot sohasidagi bilim darajasi, qoniqish darajasi bilan tavsiflanadi.*

Kalit so'zlar: *madaniyat, muloqot, usullar, umuminsoniy qadriyatlar, zamonaviy jamiyat.*

Abstract: *In modern society, the culture of communication should be considered as a complex individual education, acquired, strengthened, and developed under the influence of various factors: subjective, objective, the identity of the individual, the teacher, the content, forms, and methods of teaching); representing the unity of different approaches and components, the degree to which the student understands the need and importance of communication culture as a common value, the level of mastery of basic skills of effective interaction with the process and its results, the level of knowledge in effective communication techniques, is characterized by a degree of satisfaction.*

Keywords: *culture, communication, methods, universal values, modern society.*

KIRISH

O'z mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan Respublikamiz yoshlarini yangicha ijtimoiy muhitga tayyorlash — dolzarb va ustuvor vazifalardan biri. Hozirgi kunda Respublikamizda amalga oshirilayotgan islohotlarning rivoji yoshlarning ma'naviy qiyofasiga, shaxsiy barkamolligiga ham ko'p jihatdan bog'liq. Bu vazifalarni amalga oshirish insoniy o'zaro munosabatlarda demokratik tamoyillarning teran tafakkur etishni taqozo etadi. Insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar Sharqda o'ziga xos va har bir millat psixologiyasiga mos holda qaror topgan. Ushbu o'quv qo'llanma jamiyatning yangilanishi davrida inson ma'naviyati va ruhiyatida ro'y berayotgan o'zgarishlarning psixologik tabiatini anglashga yordam beradi. Rivojlanib borayotgan jamiyatimizda sog'lom avlodni, komil insonlarni voyaga yetkazish masalasiga katta e'tibor berilmoqda. Komil insonning muhim sifatlaridan biri muloqot madaniyatidir.

Yetarlicha shakllanmagan muloqot madaniyatisiz sog'lom ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish mushkul. Muloqot bilan bog'liq muammolar psixologiya fanida chuqur o'rganilgan. Unga tayanib insonning ruhiy taraqqiyotini, uning atrofdagilar bilan bo'ladigan aloqasini, individning shaxs bo'lib shakllanishini muloqotsiz tasavvur qilib bo'lmaydi, degan xulosaga kelish mumkin. Chunki muloqot ham insonning o'ziga xos ehtiyojlaridan biri. Insonning go'daklik va o'smirlik davrlarida muloqot yetakchi, ya'ni yangi psixologik xususiyatlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi faoliyat sifatida gavdalanadi. Muloqot inson hayoti va faoliyatining muhim shartidir. Aynan muloqot yordamida insonlar tabiatni o'zlashtirish va o'z ehtiyojlarini qondirish uchun birgalikda harakat qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Muloqot jarayonida inson xulq-atvorining muayyan obraz va modellari shakllanib, keyinchalik ular interiorizatsiyalanadi. Muloqot davomida ijtimoiy va shaxsiy munosabatlar amalga oshadi, uning vositasida hamkorlikdagi faoliyat ro'yobga chiqariladi.

ASOSIY QISM

Har qanday falsafiy, ijtimoiy, psixologik va pedagogik jarayon singari, muloqot madaniyati ham bir qator funksiyalarni o'z ichiga oladi, eng muhimlaridan biri bu normativ funktsiyadir. Hozirgi paytda psixolog va o'quvchilar o'rtasida muloqot madaniyati zarur shart-sharoitlarni yaratadi, insonning o'ziga xos holatlari, munosabatlari va xatti-harakatlari ishlab chiqiladigan muhitni shakllantiradi. Har bir shaxs o'sib ulg'aygan paytda ijtimoiylashadi. Voyaga yetgan hayotida psixologlar rivojlangan madaniy ko'nikmalarga amal qiladilar va ularni yangi avlodlarga o'tkazadilar. Demak, zamonaviy jamiyatda muloqot madaniyati inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, u inson hayotini tashkil qiladi. Har bir jamiyat muloqotning muayyan tartibga soluvchi tamoyillarini ishlab chiqadi, ular nafaqat u tomonidan qabul qilingan xulq-atvor me'yorlarida mustahkamlanadi, balki ko'proq yoki kamroq ongga ega bo'lgan odamlarda ham tarbiyalanadi. Bu muloqot madaniyatining u yoki bu darajasi mavjudligini ta'kidlashga asos beradi. Bu yerda madaniyat muloqotdan ko'ra kengroq tushuncha ekanligini ta'kidlaymiz, u odamlar to'plagan barcha moddiy va ma'naviy qadriyatlarni o'z ichiga oladi. Muloqotda muhim o'rinni psixologik ta'sir egallaydi. Psixologik ta'sir aloqaning tarkibiy birligi, tarkibiy qismidir. Aslini olganda, bu bir shaxsning boshqa shaxs psixikasiga kirib borishidir. Ushbu kirishning maqsadi va natijalari individual yoki guruh ruhiy hodisalarini o'zgartirish, qayta qurishdir. Psixologik ta'sir hech qanday qudratli emas, garchi ma'lum sharoitlarda odamlarning psixikasida va u orqali ularning faoliyati va xatti-harakatlarida ma'lum o'zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin. Psixolog va o'quvchilar o'rtasidagi muloqotning o'ziga xos shakli bu do'stlik munosabatlari va o'zaro munosabatlarning barqaror, individual tanlangan tizimi bo'lib, muloqot qiluvchilarning o'zaro bog'lanishi, bir-biri bilan muloqot qilishdan yuqori darajada qoniqish bilan tavsiflanadi. Psixolog va o'quvchilar munosabati o'zaro tushunish, ochiqlik, ishonch, o'zaro yordam, boshqa birovning ishlariga o'zaro qiziqish, his-tuyg'ularning fidokorligi zarurligini tasdiqlaydi. Yuqorida

aytib o'tilganidek, o'zaro tushunishsiz o'zaro ta'sir qilish mumkin emas. Shu bilan birga, aloqa sherigi qanday qabul qilinganligi juda muhimdir. Bu jarayon muloqotning majburiy komponenti sifatida ishlaydi va shartli ravishda muloqotning pertseptiv tomoni deb atash mumkin. Muloqotning perseptiv tomoni - bu boshqa shaxsni idrok etish: uning tashqi belgilari, uning idrok etuvchi shaxsning shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liqligi va uning harakatlarini talqin qilish. Eng umumiy ma'noda aytishimiz mumkinki, psixolog shaxsni idrok etish uning tashqi belgilarini idrok etish, ularning idrok etilayotgan shaxsning shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liqligi va uning harakatlarini shu asosda talqin qilishni anglatadi. O'zini boshqasi bilan taqqoslash, go'yo ikki tomondan amalga oshiriladi: sheriklarning har biri o'zini boshqasiga o'xshatadi. Shaxslararo munosabatlar - bu bizga yaqin odamlar bilan munosabatlar; bu otaonalar va bolalar, er va xotin, aka-uka va opa-singil o'rtasidagi munosabatlardir. Shaxslararo munosabatlar va unda o'zaro tushunishga erishish imkoniyatlarini tahlil qilib, jamiyat, oila va shaxs rivojlanishidagi ko'plab ijtimoiy muammolarni tushuntirish mumkin. Shu bilan birga, shaxslararo munosabatlarning sifati muloqotga, erishilgan tushunish darajasiga bog'liq. Ammo unga yondosh bir qancha qarashlar mavjud: 1. Muloqot kategoriyasini o'zaro bog'liq bo'lgan munosabatlar toifalari sohasidan aniq farqlash zarurati; 2. Muloqot darajalariga ko'ra shaxslararo munosabatlarni tuzishga urinish. 3. Jamiyatning tushunmovchilik bilan bog'liq shaxslararo va shaxslararo ziddiyatlarni hal qilish zarurati. maqsad bu kurs ishi shaxslararo munosabatlarda muloqotning rolini tushunish, shuningdek, shaxslararo munosabatlarni muloqot darajalariga ko'ra tuzishga urinishdir. Shaxslararo munosabatlarning tarkibiy qismlari: 1. Kognitiv komponent- barcha kognitiv psixik jarayonlarni o'z ichiga oladi: hislar, idrok etish, tasvirlash, xotira, fikrlash, tasavvur. Ushbu komponent tufayli birgalikdagi faoliyatda sheriklarning individual psixologik xususiyatlari va odamlar o'rtasidagi o'zaro tushunish haqida bilim mavjud. O'zaro tushunishning xususiyatlari quyidagilardan iborat: 2. Adekvatlik - idrok etilayotgan shaxsning ruhiy aks etishining to'g'riligi; 3. Identifikatsiya - shaxs tomonidan o'z shaxsiyatini boshqa shaxsning shaxsiyati bilan aniqlash; 4. Hissiy komponent- shaxsning boshqa odamlar bilan shaxslararo muloqotda bo'lgan ijobiy yoki salbiy tajribalarini o'z ichiga oladi.

XULOSA

Agar biz suhbatdoshimizni yaxshi, diqqat bilan tinglasak, bu bilan biz unda o'z - o'ziga hurmatni ham tarbiyalaymiz. Demak, tinglash jarayoni ko'pchilik tasavvur qilgani kabi unchalik passiv jarayon emas ekan. Uning muloqotning samarali bo'lishidagi ahamiyati nihoyatda katta. Chunki tinglash qobiliyati gapiruvchini ilhomlantiradi, uni ruhlantiradi, yangi fikrlar, g'oyalarning shakllanishiga sharoit yaratadi. Shuning uchun ma'ruzachi professorning har bir chiqishi va ma'ruzasi agar talabalar tomonidan diqqat bilan tinglansa, bu pedagogik muloqotdan ikkala tomon ham teng yutadi. Agar muloqot jarayonida ishtirok etuvchi ikki jarayon - gapirish va tinglashning faol o'zaro ta'sir uchun teng ahamiyatini nazarda tutsak, bu jarayon

qatnashchilarining psixologik savodxonligi va muloqot texnikasini egallashining ahamiyatini anglash qiyin bo'lmaydi. Shuning uchun ham ijtimoiy psixologiyada odamlarni samarali muloqotga ataylab o'rgatishga juda katta e'tibor beriladi. Bu boradagi fanning o'z uslubi bo'lib, uning nomi ijtimoiy psixologik trening (IPT) deb ataladi. IPT - muloqot jarayoniga odamlarni psixologik jihatdan hozirlash, ularda zarur kommunikativ malakalarni shakllantirishdir. Eng muhimi IPT mobaynida odamlarning muloqot borasidagi bilimdonligi ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Madumarov Talatbek Tolibjonovich, & Gulomjonov Odiljon Rahimjon o'g'li. (2021). PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF A LEASING MECHANISM IN PUBLIC - PRIVATE PARTNERSHIP. International Engineering Journal For Research & Development, 6(SP), 5. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7MXR3>
2. Abdullayev Akmal Nasriddinovich (2020). THE FEATURES OF APPEARING FAMILY IN MODERN SOCIETY. European science review, (3-4), 69-72.
3. G`oziev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002.1-2 kitob.
4. G`oziev E.G. Muomala psixologiyasi. T-2001.